

« Συμβολισμοί του κρασιού σε σχέση με το αίμα . »

Εύη Βουτσινά

Μαγείρισσα-Συγγραφέας.

Το κρασί, ένα από τα τρία ιερά τρόφιμα των Ελλήνων μαζί με το ψωμί και το λάδι.

Οι μύθοι και οι τελετουργίες που συνοδεύουν τις ιερές τροφές, το κρασί και το ψωμί ακολουθούν τον κύκλιο ρυθμό του ήλιου της γής και της σελήνης. Οι μύθοι εξηγούν τα φυσικά φαινόμενα, ταυτίζονται μαζί τους και τα καθιερώνουν-καθιερώνοντας ταυτόχρονα και την ίδια τους την ύπαρξη.

Η Δήμητρα, η γη μήτηρ, η μάνα γή, προστατεύει τις καλλιέργειες, τους καλλιεργητές και το αντικείμενο του μόχθου τους.

Στο εσωτερικό της γης εκεί που θάβεται ο κόκος του σίτου, η Δήμητρα έχει την καρδιά της – την κόρη της- άλλο δεν περιμένει παρά να έρθει η άνοιξη ν'ανθίσει η γή να ανέβει στον πάνω κόσμο η Κόρη. Όμοια, ο καλλιεργητής περιμένει να βλαστήσει ο κόκος να βγεί στη γη το φυτό να σιγουρέψει τη σοδειά, να εξασφαλίσει την τροφή του.

Η Δήμητρα- η Κόρη – ο κόκος- η σοδειά στον κύκλο του χρόνου. Η προαιώνια σχέση. Η υπόσταση της μάνας που γεννά- προσφέρει τη ζωή μέσα από ωδίνες και συντηρεί τη ζωή τρέφοντας από το ίδιο της το σώμα – η μητέρα – ζωοδότης – η τροφός Δήμητρα – η γή – σιτάρι η θηλυκή υπόσταση της τροφής.

Το αμπέλι δένει το σταφύλι, δίνει το γλεύκος ένα υγρό θολό, υπόγλυκο που στη συνέχεια αυτοζυμώνεται, με δικές του εσωτερικές διαδικασίες, διαυγάζει – μεταμορφώνεται, δεν είναι πια γλυκό, είναι αυστηρό και δυνατό. Μετατρέπεται – αλλάζει μόνο του – μεταμορφώνεται κόκκινο σαν αίμα πίνεται όχι κυρίως για να θρέψει όπως τα άλλα ιερά τρόφιμα αλλά και για να ευχαριστήσει τον άνθρωπο, να τον βοηθήσει να χαλαρώσει για να ασχοληθεί με ό,τι κάνει τον βίο πολύτιμο, την ανθρώπινη επαφή – φιλοσοφία - την τέχνη, θέατρο, μουσική, με την ποιητική πλευρά του βίου όπου ο καθείς ποιεί και ποιείται ευτυχέστερος – ευδαίμων.

Οι Έλληνες έδωσαν στο κρασί έναν θεό τον Διόνυσο, μια πανάρχαιη θεότητα, συνδεδεμένη με την γή και τη γονιμική υγρασία. Ένας θεός με έντονα αρσενικά χαρακτηριστικά. Όπως και το κρασί – η αρσενική υπόσταση της τροφής.

Ο θεός του κρασιού μεταμορφώνεται αδιάκοπα, η λατρεία του αλλάζει σε κάθε περίοδο, προσαρμόζεται σε κάθε πολιτισμική φάση της ανθρώπινης διαδρομής. Όπως και το κρασί ποτέ δεν είναι ίδιο.

Ο Παναγής Λεκατσάς στον δικό του Διόνυσο λέει:

“Υστερότεροι συσχετισμοί συνδέουν τον Διόνυσο με το κρασί γιατί ο Διόνυσος ανήκει στους παλιότερους θεούς που δεν το ξέρουν το Κρασί, και σε προχωρημένους καιρούς έθιμον αυτών νηφάλια, του κάναν άοινες, παναπεί, προσφορές ακόμη. Σα θεός της άγριας βλάστησης, ο Διόνυσος θα πρωτοσχετίζεται με το άγριο, και μέσα ύστερα απ’ αυτό, με το ήμερο κλήμα. Οι τόσο αποκλειστικοί σύνδεσμοι του Διονύσου με το κρασί θα βγαίνουν κατά μέρος από την ενθουσιαστική λειτουργία του πιστού στην τέλεση των μαιναδικών του οργίων. Η χρήση του δεν διαφεύδεται στις “Βάκχες”, η γη, στο ίδιο δράμα αναδίνει, με τα όργια των Μαινάδων, κρασί: οι αγγειογραφίες του μαιναδικού χορού παρουσιάζουν στα χέρια των Μαινάδων τον “κρατήρα” την “οινοχόην” τον “κάνθαρον” (τη διονυσιακή κούπα) και στα Λήναια (γιορτή μαιναδικής αρχής) εικονογραφίζονται σκηνές ιερουργιών με κρασί: και οι ποιητές συνδέουν το κρασί με το τραγούδι του αυτοσχέδιου διθυράμβου. Μα θα΄ταν, απαλλιώς, κι ακατανόητο για μια θρησκεία τόσο οργιαστική να μην ταυτίζει την ενθουσιαστική ενέργεια ενός τόσο αγαθού πιστού με την ενέργεια του ίδιου του πνεύματος του θεού της. Η ιδέα πως το κρασί είναι αίμα του σταφυλιού, το ταυτίζει με το αίμα του σπαραζόμενου θύματος της ωμοφαγίας, και, στο βάθος των συνειρμών, το γέψιμό του είναι μετάληψη από το αίμα του θεού (αίμα σταφυλής αίμα Διονύσου).”

Για τον Διόνυσο Ζαγρέα –μία από τις πρώιμες μορφές του Διονύσου – οι άνθρωποι θυσίαζαν Ταύρο και έτρωγαν ωμές “ασπαιρούσες” τις σάρκες του γιατί πίστευαν ότι έτσι έτρωγαν τη σάρκα και έπιναν το αίμα του ίδιου του θεού για να πάρουν τη δύναμη του, έχω ένα αίσθημα παρόμοιο με το άκουσμα των λόγων του Χριστού “τούτο μου εστί το αίμα το υπέρ υμών εκχυνόμενον κτλ – κτλ και πίετε εξ αυτού πάντες.”

Το αίμα των πρωτόγονων ωμοφάγων και το κρασί σύμβολο του αίματος στον ιστορικά νεότερο Χριστιανισμό.

Ο Μέγας Βασίλειος ένας ιεράρχης με σπάνια μόρφωση, με ελληνική παιδεία, γράφει ότι απαγορεύεται στους Χριστιανούς να καταναλώνουν το αίμα των σφαγίων γιατί στο αίμα κατοικεί η αθάνατη ψυχή. Και η ποινή για τέτοιο αμάρτημα είναι η απώλεια της αιωνιότητας.

Το αίμα των οικόσιτων ζώων το κατανάλωναν όλοι οι νεότεροι πολιτισμοί. Τίποτα από το σφαγείο δεν αχρηστεύεται και κυρίως το αίμα που είναι δυναμωτικό.

Ξανασκέφτομαι την έννοια της τοτεμικής μετάληψης που πραγματεύεται όπως είδαμε πριν, και ο Λεκατσάς αλλά και όλοι οι σύγχρονοι ανθρωπολόγοι.

Αν μου πείτε ότι αυτά είναι πολύ αρχαία και πολύ πρωτόγονη συνήθεια θα σας αναφέρω μόνο δύο χαρακτηριστικά παραδείγματα. Τον κόκορα κρασάτο – ένα σπουδαίο πιάτο της γαλλικής υπαίθρου ακόμα και σήμερα στα χωριά τον μαγειρεύουν με κρασί και δένουν τη σάλτσα με το αίμα του κόκορα που το κράτησαν τη στιγμή της σφαγής.

Περίεργη συνύπαρξη – τάυτιση αίματος και κρασιού.

Και στη Μηλιά του Μετσόβου κάθε χρόνο τις παραμονές των Χριστουγέννων που σφάζουν χοίρους, φτιάχνουν απαραίτητως μέχρι σήμερα ένα είδος λουκάνικου το μπουμπάρι με το χοιρινό αίμα, πληγούρι και αρώματα που το καταναλώνουν με άφθονο κρασί.

Είναι οι βυζαντινές “αιματίες” που σήμερα λέγονται αλλού “Ματιές” ή “Οματιές” – πάλι το όνομα είναι ίδιο - . Είναι απαραίλαχτο εδώ και δεκάδες αιώνες φτιάχνεται με τα χοιροσφάγια που στο μεγαλύτερο μέρος της χώρας γίνονται τα Χριστούγεννα. Χρησιμοποιείται και το νεότερο ρύζι σε άλλα μέρη αλλά αρχικά οι ομματιές φτιάχνονταν με το πληγούρι και είναι απλώς μία ακόμα περίπτωση τελετουργικού φαγητού όπου συνυπάρχουν οι θεμελιώδεις τροφές, σιτάρι και αίμα. Αυτό το αίμα στην κατοπινή φάση του πολιτισμού όπως θα έλεγα ο Παναγής Λεκατσάς, υποκαταστάθηκε από το κρασί.

Οι οματιές (ματιές, μπάμπω κτλ) χρησιμοποιούν το πνευμόνι και το αίμα του καλοθρεμμένου οικόσιτου χοίρου, μαζί με κομμένο σιτάρι, κρεμμύδια και μπαχαρικά που θα το νοστιμίσουν και τρώγονται (τουλάχιστον σε όλη την Βόρεια Ελλάδα) αμέσως μετά τη λειτουργία των Χριστουγέννων. Το πρωί είναι το πρώτο αρτυμένο φαγητό που τρώνε μετά τη νηστεία του σαρανταήμερου .

Οι καταβολές του εθίμου έχουν ξεχαστεί στο πέρασμα του χρόνου αλλά η συνήθεια παρέμεινε: Τώρα πια σε πολλές περιπτώσεις βάζουν κρασί μαζί με λάδι στο ταψί που ψήνουν τις οματιές.

Οι ανθρωπολόγοι θα μας έλεγαν ότι παλιότερα που οι πληθυσμοί είχαν περιορισμένα μέσα, αξιοποιούσαν το κάθε τι, πόσο μάλλον ένα άκρως πρωτεϊνούχο υλικό όπως το αίμα.

Οι Βυζαντινοί είχαν ανάλογα λουκάνικα με αίμα που τα ονόμαζαν “μπουλτούνες” ενώ στη Γαλλία μέχρι σήμερα υπάρχει το διάσημο λουκάνικο boudain επίσης με αίμα. Η κοινή γλωσσική ρίζα λέτε να είναι τυχαία; Άλλωστε και ο μέλας ζωμός των λιτοδίαιτων Λακεδαιμονίων εικάζουμε βάσιμα ότι ήταν ένα είδος σούπας που σίγουρα περιείχε και το αίμα.

Σημειώνω απλά ότι – σύμφωνα με τις μαρτυρίες του Ξενοφώντα και του Πausανία – ο τρόπος που διατρέφονταν οι Σπαρτιάτες στόχευε στην ενίσχυση του φρονήματος και στην διασφάλιση της σωματικής αλκής που θα καθιστούσαν αξιόμαχους τους πολίτες. Για να ξαναγυρίσω πάντως στην αρχική μου σκέψη, και να σημειώσω ότι αν ο Μέγας Βασίλειος (που έζησε στο πρώτο μισό του 4^{ου} αιώνα) ασχολήθηκε με την απαγόρευση του αίματος, το έκανε επειδή απλά οι άνθρωποι το έτρωγαν .

Εγώ θα κρατήσω όμως από τα λόγια του ιεράρχη την ιδέα ότι στο αίμα υπάρχει η αθάνατη ψυχή και να συμπληρώσω ότι αν το κρασί είναι το σύμβολο της ζωής, το αμπέλι συμβολίζει την Εκκλησία. “Εγώ ειμί η άμπελος” λέει ο Χριστός. Τι είναι η εκκλησία όμως; Είναι ο πνευματικός χώρος όπου ένα σύνολο ανθρώπων με κοινό στοχό την αθανασία (την “γνώση”την αντίθεση στην θνητότητα) βεβαιώνει διαρκώς τους δεσμούς του, μεταλαμβάνοντας του σώματος και του αίματος του Χριστού. Εδώ το κρασί μέσα από την ιερουργία την “αναίμακτη θυσία” μεταβάλεται σε αίμα.

Πίετε εξ αυτού πάντες...

Μυστικισμός, έκσταση, δηλαδή η μυστηριώδης επικοινωνία με το “θείο”η οποία καθαίρει την ψυχή, εξαγνίζει τον άνθρωπο, του δίνει ελπίδες ότι μπορεί να καταπολεμήσει τη θνητότητά του.

Στον Χριστιανικό εκφραστικό κώδικα,

Πίετε εξ'αυτού πάντες.....

Ότι ζωήν αιώνιον κληρονομήσετε.

Ας δούμε σύντομα και μια άλλη πλευρά, πιο σχετική με τη σύγχρονη λαϊκή πίστη και λατρεία και όπου το κρασί συνδέεται με το αίμα.

Επειδή το κρασί συμβολίζει τη ζωή γι'αυτό και είναι απαγορευμένο στον κάτω κόσμο. Ο άνθρωπος κάνει σπονδές για τον θεό, στέλνει το κρασί μέσα στη γή. Στέλνει ένα μήνυμα που πιστεύει ότι παρηγορεί αυτούς που πέρασαν στον κάτω κόσμο. Πράγμα που με πολλούς τρόπους επιβίωσε και στη λαϊκή λατρεία.

Μέχρι σήμερα παίζει κεντρικό ρόλο σε πολλές επιθανάτιες και πένθιμες τελεουργίες. Το σώμα του νεκρού πλένεται με κρασί πριν ντυθεί, μικρές ποσότητες κρασιού χύνονται πάνω στον τάφο, αρχαίες σπονδές στους χθόνιους θεούς, άφθονο κρασί πίνεται για να συχωρεθούν οι ψυχές.

Οι Τσάκωνες στο Λεωνίδιο της Κυνουρίας φτιάχνουν ένα μεθυστικό μείγμα από διάφορα κρασιά (λευκό, κόκκινο μπρούσκο, κόκκινο γλυκό και κονιάκ) που τα ανακατεύουν με ζάχαρη, κανέλα και λάδι, και βρέχουν μ'αυτό φετάκια άσπρου ψωμιού. Το προσφέρουν ως πρόσκληση στο μνημόσυνο των 9 ημερών. Το λένε “κασμάτσι” και είναι η πεμππουσία της τελετουργικής γεύσης.

Οι νεοέλληνες όταν μιλούν για κάποιον δικό τους που έχει πεθάνει ενώ πίνουν κρασί, χύνουν λίγο από το ποτήρι τους κάτω – για συχώριο – λένε.

Χοές πανάρχαιες συνήθειες.

Σύμφωνα με τον Σοφοκλή (στον Οιδίποδα επί Κολωνού) αναίμακτες σπονδές προς του χθόνιους θεούς ή του νεκρούς ήταν οι χοές και είχαν σκοπό τον εξαγνισμό. Ο χοηφόρος άδειαζε τον κρατήρα με άκρατον οίνον (κάποτε και μέλι ή γάλα ή λάδι) στο έδαφος, συχνά πασπάλιζε από πάνω κρίθινο αλεύρι, σκόρπιζε από πάνω κλαδιά ελιάς που είχε φέρει μαζί του και έφευγε χωρίς να κοιτάξει πίσω του. Περιτό, υποθέτω, να υπογραμμίσω την διαπλοκή των τριών βασικών τροφίμων στις τελετουργίες που σχετίζονται με τον Κάτω Κόσμο και όσους βρίσκονται εκεί. Προφανώς η διαδικασία έχει διαδεχτεί τις θυσίες και τον ρόλο του αίματος έχει πάρει πια το κρασί.

Η αρχαία συνήθεια να πίνουν το πρῶι το “ακράτισμα”, ανέρωτο κρασί στο οποίο βουτούσαν ψωμί, έχει επιβιώσει ως τις μέρες μας. Μέχρι πριν λίγα χρόνια Βλάχες εδώ στη Δυτική Μακεδονία έδιναν στα παιδιά λίγο ψωμάκι βουτηγμένο σε κόκκινο κρασί πριν φάνε οτιδήποτε άλλο. Σε εκτενέστερες συζητήσεις πάντως λένε ότι το ζεστούστικο κρασάκι ιδιαίτερα το πρῶι προστατεύει από μολύνσεις του αναπνευστικού και πεπτικού συστήματος κάτι που παλιότερα μετρούσαν πολύ γιατί φάρμακα δεν υπήρχαν.

Παρόμοιες συστάσεις και οδηγίες δίνονται και σε πολλά γιατροσοφικά βιβλία γραμμένα κυρίως από καλόγερους τα οποία πάντως, στηρίζονται σε παλιότερη γνώση που πάει μέχρι τον Ιπποκράτη αλλά αυτά δεν είναι του παρόντος.

Η συνήθεια να προγευματίζουν παιδιά και μεγάλοι με κρασοπαπάρα ήταν γενικευμένη στην ελληνική ύπαιθρο, όπως και η άποψη ότι το κρασί ωφελεί το αίμα και βοηθάει την αναπλήρωσή του. Γι'αυτό απαραίτητο θεωρούνταν το (γλυκό μάλιστα) κρασί σ'αυτούς που είχαν αιμορραγήσει όπως οι λεχώνες και τραυματίες.

Η νονά-Μαριώ στη Λευκάδα δεν καθόταν ποτέ στο τραπέζι χωρίς ένα ποτηράκι κόκκινο κρασί. Μας έλεγε να κάνουμε το ίδιο γιατί “το κρασί βάνει γαίμα”.

Ποιά υπόγεια γραμμή συνδέει αυτή την αναλφάβητη γυναίκα με τον πατέρα της ιατρικής τον Ιπποκράτη και με σύγχρονους γιατρούς.....

Ο Γκουίντο Μάγκνο Αμερικάνος γιατρός στο βιβλίο του "The Healing Hand" "Man and Wound in the Ancient World" (Harvard University Press 1991) έχει ένα κεφάλαιο που το επιγράφει με την Ελληνική λέξη "ιατρός" και όπου αναφέρει ότι ο ίδιος και οι συνεργάτες του καλλιέργησαν σε βακτηριολογικό εργαστήριο διάφορα βακτήρια μέσα σε κρασί που προμηθεύτηκαν από αγρότη στην Κρήτη, το ένα δείγμα περιείχε ρετσίνι και το άλλο όχι. Και τα δύο συμπεριφέρθηκαν ως αντιβακτηριδιακά φάρμακα. Το πείραμα επαναλήφθηκε και με άλλα κρασιά με θεαματικά αποτελέσματα. Ένα βακτήριο μάλιστα εξαφανίστηκε σε τρία μόλις λεπτά μέσα σε Σαμιώτικο κρασί.

Ο Ιπποκράτης και άλλοι Έλληνες γιατροί το χρησιμοποιούσαν ως αντισηπτικό είτε χύνοντας το κατ'ευθείαν πάνω στα τραύματα είτε βρέχοντας μ'αυτό τους επιδέσμους που τα τύλιγαν σαν κομπρέσες.

Ο Δρ Μάγκνο λέει ότι αυτή η δράση του κρασιού οφείλεται σε ορισμένες από τις πολυφαινόλες του και όχι το ποσοστό του οινοπνεύματος που περιείχαν τα δείγματα το οποίο ήταν γύρω στο 10%.

Αν δείς το αμπέλι το χειμώνα, είναι ένα θεόξερο ξύλο μάλλον σαν καμμένο, σαν κεραυνοβολημένο. Στη Λευκάδα όταν θέλουν να παρομοιάσουν κάτι άκαμπο και θεόξερο λένε ότι είναι σαν κουτσουμπέλι δηλαδή ξύλο του αμπελιού. Πάντως είναι αδύνατον να φανταστεί κανείς ότι αυτό το σχεδόν αποκρουστικό ξεράδι θα βλαστήσει.

Κι όμως στο βάθος του αυλακωμένου ξερού ξύλου κρύβονται οι χυμοί της ζωής που περιμένουν την κατάλληλη στιγμή να ξεσπάσουν σε χλωρά φύλλα και δροσερά βλαστάρια κι αυτό θα γίνει και ξαναγίνεται για χρόνια.

Η εικόνα του χειμωνιάτικου αμπελιού συνδέεται κατά την γνώμη μου με τους μύθους για την γέννηση του Διόνυσου: Ο Δίας για ν'αποδείξει την ταυτότητά του στη νεαρή Σεμέλη η οποία κυοφορούσε τον γιό του τον Διόνυσο, παρουσιάστηκε στο παλάτι της, άστραψε και βρόντησε του κεραυνούς του και έκαψε τα πάντα, τα έκαμε κάρβουνο, και την ίδια. Η μάνα όμως η Σεμέλη, άφησε να γλιστρήσει από τα σπλάχνα της το έμβρυο. Αμέσως παρενέβη η Γαία και γέμισε κισσό όλο το παλάτι και τις κολώνες του, βάζοντας με θεική δύναμη το χλωρό πάνω στο καμμένο, δίνοντας δηλαδή στο περιβάλλον όπου ακούμπησε το μισοκαμμένο έμβρυο την υγρασία που θα απέτρεπε τον θάνατο. Έτσι ο Δίας είχε τον χρόνο να πάρει τον μισοκαμμένο Διόνυσο και να τον ράψει στο μηρό του αφού το αίμα νερό δεν γίνεται και – όπως φαίνεται – ούτε και κάρβουνο. Όχι μόνο έρχεται στο νου η Αθηνά που κι εκείνη

γεννήθηκε από τον μηρό του Δία αλλά εξασφαλίστηκαν στον νεαρό θεό τα επίθετα **διμήτωρ** και **διθύραμβος** , αυτός που βγήκε από δύο θύρες.

Ο θεός του κρασιού δηλαδή επέζησε χάρη στην έγνοια και την φροντίδα δύο γυναικών και τράφηκε με το αίμα της μάνας αλλά και του πατέρα του.

Αυτή την παράξενη ιδιότητα του θεού που χαρίζει το ευ ζην και στα δύο φύλλα.

Το κρασί είναι πρωταγωνιστής των τελετών για τη λατρεία του Διονύσου η οποία ενέπνευσε τον διθύραμβο. Ο καθηγητής Μ.Κοπιδάκης στον α΄ τόμο του έργου Ο ΟΙΝΟΣ ΣΤΗΝ ΠΟΙΗΣΗ (εκδ. Ιδρύματος Φανή Μπουτάρη, Αθήνα 1995) σημειώνει τον ισχυρισμό του Αριστοτέλη ότι η τραγωδία προήλθε από τον διθύραμβο και συμπληρώνει: “Για να συνθέσει ο ποιητής αυτό το αναρχούμενο και ενθουσιαστικό ποίημα, τον διθύραμβο, ήταν αναγκαίο να κεραυνοβοληθεί προηγουμένως από το υγρό αστροπελέκι όπως γράφει ο Αρχίλοχος από την Πάρο:

“Πρώτος ν’αρχίσω ξέρω τον διθύραμβο του βασιλιά Διονύσου το ωραίο τραγούδι, όταν το κρασί μου κεραυνοβολήσει το μυαλό.”

Και ο Επίχαρμος από τη Σικελία, κωμωδιογράφος:

“Δεν γεννιέται διθύραμβος αν πίνεις νερό...”

Μπορεί λοιπόν να πεί κανείς χωρίς υπερβολή ότι η γέννηση του θεάτρου σχετίζεται άμεσα με το κρασί. Ο Αισχύλος άρχισε να γράφει τραγωδία με προτροπή του Διονύσου, αφού έπινε πρώτα κρασί. Όσο για την άλλη μορφή του αρχαιοελληνικού θεάτρου η κωμωδία ήταν στην αρχή Τρυγωδία από την λέξη τρύξ που σημαίνει το νέο κρασί. Και τα δύο ονόματα, γράφει ο καθηγητής Κοπιδάκης, της εύθυμης ελευθερόστομης ποίησης, παραπέμπουν σε δρώμενα που σχετίζονται με τον τρυγητό και τα ξεφαντώματα των πιθογιών. Στα πιθοίγια – όταν δηλαδή άνοιγαν τα πιθάρια με το νέο κρασί - που όπως ξέρετε χτυπάει στο κεφάλι δηλαδή φέρνει γρηγορότερα τη μέθη. Όλα τούτα φέρνουν στο νου την αποκρία τη μεγάλη βλαστολατρική γιορτή των Ελλήνων που έχει στόχο τον εξευμενισμό της γής για να δώσει πλούσια σοδειά.

Ο Διόνυσος θεός της γής όπως και η Δήμητρα.

Το κρασί που ρέει άφθονο και λύνει τα μέλη και τη γλώσσα έτσι που οι γονιμικές επικλήσεις στη γή γίνονται τσουχτερός στη γλώσσα διθύραμβος. Έτσι δεν λέει ο Επίχαρμος: “Δεν γεννιέται διθύραμβος αν πίνεις νερό”.

Τα άσεμνα γονιμικά τραγούδια της Αποκριάς, τα λαϊκά φαλικά δρώμενα, θυμίζουν τις αρχαίες Διονυσιακές παρελάσεις όπου πρωταγωνιστικό ρόλο έχει η οينوποσία.

Σ' αυτό το σημείο θα ήθελα να προσθέσω ότι όπως ακριβώς και στην αρχαιότητα έτσι και στον σύγχρονο κόσμο, οι γιορτές του Διονύσου συμπίπτουν με τις γιορτές για τους νεκρούς. Στις σύγχρονες απόκριες όπως και στα αρχαία κατ' αγρούς Διονύσια, είναι τα μεγάλα ψυχοσάββατα, σύμφωνα με τη λαϊκή λατρεία φτιάχνουν κόλυβα και συχώρια για τους νεκρούς ενώ η οينوποσία στα αποκριάτικα γλέντια, σύμφωνα με την παράδοση, αρχίζει με τη συγχώρεση των νεκρών και στη συνέχεια υπάρχει ξεφάντωμα και χορός. Ανάμεσα στα "διθυραμβικά" τραγούδια και τις επικλήσεις για τη γονιμότητα της γής ακούγεται και το χαρακτηριστικό:

*"Τούτ' η γή που την πατούμε
όλοι μέσα θε' να μπούμε
τούτ' η γή με τα χορτάρια
τρώει νιες και παλικάρια."*

Ακούστε τι έγραφε τον 6^ο π.χ. ο λυρικός ποιητής Αλκαίος από τη Λέσβο (μετάφραση Σωτ. Κακίση):

*"Πίνε, μέθα, Μελάνιππε, μαζί μου: τι νομίζεις;
Στο στρόβιλο του Αχέροντα μπαίνοντας, το μεγάλο
Το πέρασμα διαβαίνοντας, πως τ' άσπρο φώς του ήλιου θα ξαναδείς;*

.....

*μα έλα, πάψε να σκέφτεσαι το χώμα, είμαστε νέοι, κι άλλοτε πάλι τα'παμε,
άσε να υποφέρει εκείνος που'ν' η ώρα του. Έξω βοριάς φυσάει, ας πιούμε εμείς
γλυκό κρασί που τους καημούς γιατρεύει."*

Και πάλι λοιπόν προβάλλει το κρασί ως σύμβολο της ζωής κόντρα στο θάνατο, κι εδώ θα τολμήσω να διατυπώσω μια σκέψη κάπως τολμηρή: όταν φεύγει η ζωή από το ανθρώπινο σώμα, το αίμα παγώνει, γίνεται στερεό: η χρήση του κρασιού μιμείται – υποκαθιστά – την ζωοδότρια υγρασία του αίματος.

Και πάλι ο Αλκαίος εδώ και 2600 χρόνια:

«Απόψε θα μεθύσουμε, κι όποιος δεν θέλει λείει, βάλτε να πιεί με το στανιό: Πέθανε ο Μυρσίλος»

Αρχίζει σιγά-σιγά να διαγράφεται ο χαρακτήρας του κρασιού δηλαδή ο ρόλος που του δίνουν οι άνθρωποι: Όχι μόνο αντικατέστησε το αίμα στις θυσίες, απελευθερώνει την δημιουργικότητα των ανθρώπων, ενισχύει την έμπνευση στους ποιητές, τους καλλιτέχνες γενικά, αναβαθμίζει τον πολιτισμό ότι η γέννηση του θεάτρου και η ανάπτυξη του συμπαρέσυρε όλα τα είδη της τέχνης, κι ακόμα περισσότερο, στα συμπόσια και στις παρέες όπου το κέντρο ήταν η ελεγχόμενη οινοποσία αναπτύχθηκε η φιλοσοφία, η τέχνη να ερευνά κανείς να αναλύει και να συνθέτει τα μεγάλα και τα μικρά θαύματα της ζωής, μέσω του λόγου.

Υπενθυμίζω ότι ένα από τα προσωνύμια του Διονύσου είναι Λύσιος επειδή χαλαρώνει τα μέλη ευχάριστα αλλά λύνει και τη σιωπή, καταλύει την ατομικότητα και ενισχύει την κοινωνική συνύπαρξη. Κάνει τον άνθρωπο ευδαίμονα.

Όμως η ευδαιμονία διασφαλίζεται από τον ορθό χειρισμό της οινοποσίας. Και πάλι προβάλλει ως απαραίτητη προϋπόθεση της ευτυχίας το μέτρο. Εδώ δε τα πράγματα είναι αυστηρά. Η κατάχρηση στην κατανάλωση του κρασιού οδηγεί τον άνθρωπο να περάσει το λεπτό όριο που χωρίζει την ισορροπία από την τρέλα. Ίσως η μέθη είναι τρέλα παροδική αλλά υποτιμάει την ανθρώπινη ύπαρξη, την οδηγεί σε εξαθλίωση και υπονομεύει τον ρόλο του οίνου ενώ συχνά οδηγεί σε άσκοπη αιματοχυσία. " Οίνος γαρ ανθρώποισι δίοπτρον".

Ο μύθος είναι και πάλι εύγλωτος: Ο Διόνυσος δίδαξε στον Ικάριο την τέχνη της οινοποίησης κι εκείνος προσέφερε το κρασί στους Αθηναίους, εκείνοι όμως δεν το ήξεραν και ήπιαν μέχρι που μέθυσαν, έχασαν τον έλεγχο και σκότωσαν τον Ικάριο. Την πράξη τους τη συναισθάνθηκαν όταν πέρασε η μέθη. Το αίμα και πάλι είναι το τίμημα της απώλειας του μέτρου, και παράλληλα το τίμημα της γνώσης που παρέδωσε ο Ικάριος και "θυσιάστηκε" γ'αυτό, όπως συμβαίνει πάντα και ο Προμηθέας δεν έπαθε το ίδιο;

Το τίμημα για τη "γνώση" δηλαδή για το ευ ζην δεν είναι παρά η απώλεια της αθανασίας, δηλαδή η συνείδηση της θνητότητας και η παραδοχή της. Είναι αυτό που λέγεται λαϊκά "φόρος του αίματος".

Και πάλι ο λυρικός Αλκαίος:

«Όσοι γεννήθηκαν θνητοί, το χάρο δεν ξεφεύγουν, αν είσαι ξύπνιος, αν σκέφτεται λιγάκι το μυαλό σου τρίχα δεν πέφτει, ανοήτε, χωρίς να θέλει ο Δίας: μα ξέροντας πόσοι θάρθουν καημοί μεγάλοι, φίλε, πιείτε κρασί, στο στρόβιλο του αχέροντα πριν μπήτε».

Υπάρχει σήμερα ένα ζήτημα με μια σημαντική μερίδα της κοινωνίας και των Μ.Μ.Ε που διαμορφώνουν την κοινή γνώμη: πρόκειται και πάλι για την απώλεια του μέτρου. Το μέτρο είναι το μεσαίο σημείο μιας μακριάς γέφυρας που ενώνει απ'την μίαν άκρη την κούφια επιβίωση που ισοπεδώνει τη γεύση και από την άλλη άκρη την άπληστη και χωρίς λόγο κατανάλωση πραγμάτων με αξία χωρίς καμία απόλαυση.

Για παράδειγμα βλέπεις ανθρώπους να ανοίγουν φιάλες με εκλεκτά κρασιά και να τα καταναλώνουν χωρίς συνείδηση, όπως θα έπιναν μια κόκα κόλα. Είναι εξίσου θλιβερό με την υποθετικά ανηδονική υποχρέωση να τρέφεται κανείς με έναν - πάντα ίδιο - χυλο. (Θυμηθείτε την εξαιρετική ταινία « Η γιορτή της Μπαμπέτ».) Το θέμα είναι μεγάλο και γοητευτικό αλλά δεν είναι του παρόντος.

Θα ξαναγυρίσω ένα βήμα πίσω: στα δύο ιερά τρόφιμα, το ψωμί και το κρασί. Το ψωμί είναι για να διατηρήσει τον άνθρωπο στη ζωή και το κρασί είναι για να του δώσει το ευ ζήν.

Ο Βίκτωρ Ουγκώ είπε: Ο Θεός έφτιαξε το νερό αλλά ο άνθρωπος έφτιαξε το κρασί.

Αυτό το ανθρώπινο έργο γίνεται εργαλείο της γνώσης που παίρνει τον άνθρωπο από την πλήξη, τον φόβο την καθήλωση και του δίνει τη δυνατότητα να αντέξει τη θνητότητά του. Θα ήταν ανυπόφορο να ζει κανείς τη ζωή περιμένοντας τον θάνατο.

Ο πολιτισμός του κρασιού μετακινεί τον άνθρωπο από την φάση που για να μεταλάβει τη δύναμη του θεού, την αθανασία έπρεπε να φάει ωμές ασπαίρουσες τις σάρκες του ζώου. Τον καθιστά κοινωνό μιας ζωής που αξίζει να την ζει κανείς. Μια σειρά από γεγονότα ζουμερά, που λάμπουν που χορεύουν που φιλοσοφούν που ερωτεύονται που εκφράζουν υψιπετή νοήματα.

Κυρίες και Κύριοι,

« Πιστεύω ότι όλοι οι μύθοι, παλιότεροι και νεότεροι συγκλίνουν στο ίδιο σημείο: το κρασί είναι το αίμα της ζωής- ο ζωοδότης χυμός της. Λοιπόν, «πίετε εξ αυτού πάντες».

Εύη Βουσινά
Μαγείρισσα-συγγραφέας